

مقدمه

در این مقاله، ابتدا تولید گوشت مرغ و جایگاه آن در اقتصاد ملی ایران مورد بحث قرار می‌گیرد و پس از آن، مسئله قیمت و نوسان آن و نیز حمایت‌های تجاری دولت در این رابطه مورد ارزیابی و در آخر پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت حاکم ارائه می‌شود.

تولید گوشت مرغ در ایران

در ایران تا قبل از سال ۱۳۳۳، پرورش مرغ فقط به صورت سنتی و خانگی انجام می‌شد و مصرف گوشت مرغ به شکل امروزی در بین مردم معمول نبود و بیشتر برای پذیرایی از میهمانان یا معالجه بیماران مورد استفاده قرار می‌گرفت.

در سال ۱۳۳۳ با وارد کردن تعدادی جوجه نژادهای اصلاح شده و تخم مرغ جوجه کشی به کشور، شالوده فعالیت مرغداری به شیوه نوین ریخته شد که این امر مشکلات فراوانی از قبیل وارد شدن بیماریهای غیروومی به کشور و شیوع آنها در بین مرغهای بومی، نیاز روزافزون به وسایل، داروها و مواد دیگر و در نتیجه افزایش وابستگی اقتصادی را نیز به همراه داشت. به هر حال، جمعیت طیور صنعتی کشور از ۲۰ میلیون قطعه در سال ۱۳۵۲، به ۶۰۰ میلیون قطعه در سال ۱۳۷۶ افزایش یافته است، بر خلاف تولید گوشت قرمز که با حداقل وابستگی ارزی در زمینه دارو و واکسن فقط به منابع داخلی علوفه متکی می‌باشد. ظرفیت مرغداری گوشتی مورد نیاز برای تولید ۷۸۵ هزار تن گوشت مرغ معادل ۱۵۱ میلیون قطعه در هر دوره می‌باشد. بنابراین در سال ۱۳۷۶ با تولید بیش از ۷۱۲ هزار تن گوشت مرغ (۴ درصد) رشد نسبت به برنامه) ضریب بهره‌وری از ظرفیت مرغداری گوشتی کشور، ۱۷۰ میلیون قطعه است که معادل ۷۰ درصد می‌باشد.

همان طور که در جدول شماره (۱) مشخص شده است، صنعت طیور در بخش تولید گوشت

امروزه گوشت مرغ به عنوان یکی از مهمترین منابع تولید پروتئین مورد نیاز جوامع بشری به شمار می‌رود. طبق پیش‌بینی سازمان مواد غذایی آمریکا^۱ تا سال ۲۰۰۴، مصرف گوشت مرغ جانشین مصرف گوشت قرمز در این کشور خواهد شد. در حال حاضر، مصرف سالانه گوشت قرمز در آمریکا برای هر فرد ۵ کیلوگرم و مصرف گوشت مرغ ۲۹ کیلوگرم می‌باشد. به عقیده این سازمان، جانشینی گوشت مرغ به جای گوشت قرمز دو علت دارد: ۱- ارزانی گوشت مرغ نسبت به گوشت قرمز، ۲- سلامتی گوشت مرغ نسبت به گوشت قرمز برای مصرف‌کنندگان. گوشت مرغ از نظر کلسترول و اسیدهای چرب اشباع شده به مراتب بهتر از گوشت قرمز بوده و هضم آن آسانتر است.

در چند دهه اخیر، پرورش طیور در ایران به روش سنتی بوده است. صنعت مرغداری کشور همگام با پیشرفت فن‌آوری در دهه‌های اخیر و ورود ماشین جوجه کشی و نژادهای اصلاح شده، شاهد تحولات قابل توجهی بوده است. در حال حاضر با فعالیت سالانه ۱۸ هزار واحد مرغداری در کشور، مقدار قابل ملاحظه‌ای گوشت مرغ و تخم مرغ تولید می‌شود.

صنعت طیور کشور با پتانسیل تولید سالیانه ۷۸۵ هزار تن گوشت و ۶۱۰ هزار تن تخم مرغ، نیازمند حمایت هر چه بیشتر مسئولان و تشکل روزافزون تولیدکنندگان می‌باشد. لازم به ذکر است که حد بهره‌وری فعلی کمتر از امکانات موجود می‌باشد. از مسائل مهمی که همواره در سالهای اخیر توجه مسئولان این صنعت را به خود معطوف داشته است عبارت‌اند از:

- عدم تناسب پراکندگی واحدهای مرغداری
- عدم رشد صنایع جانبی متناسب با نیازهای واقعی این صنعت

تحلیل اقتصادی تولید و قیمت گوشت مرغ در ایران

• مهندس قادر دشتی

• فرناز باقری

مرغ طی سالهای ۷۶-۶۸ به طور متوسط سالانه دارای رشدی معادل ۹/۶۲ درصد بوده است.

به طوری که گفته می‌شود از جنبه تولید گوشت مرغ، تمامی هدفهای کمی برنامه‌های اول و دوم توسعه تحقق یافته است و طبق گزارش وزارت جهاد سازندگی در سال ۱۳۷۰، ۱۳۷۴ و ۱۳۷۶ کشور از بابت تولید این فراورده ۱۰۰ درصد خودکفا بوده است.

نوسانهای تولید گوشت مرغ در طول سال

تولید گوشت مرغ در طول سال به عوامل مختلفی بستگی دارد. به طوری که مطابق نمودار شماره (۱) میزان تولید در فروردین ماه ۱۳۷۶ از ۵۸ هزار تن شروع می‌شود و با یک روند کاهنده در تابستان به ۵۰ هزار تن می‌رسد و دوباره در مهر ماه روند فزاینده‌ای به خود می‌گیرد تا به حداکثر

جدول شماره (۱): میزان تولید گوشت مرغ (۷۶-۱۳۶۸)

سال	مقدار تولید (تن)	رشد (درصد)
۱۳۶۸	۳۰۰	-
۱۳۶۹	۳۵۰	۱۹/۷
۱۳۷۰	۴۲۰	۲۰
۱۳۷۱	۵۲۰	۲۳/۸
۱۳۷۲	۵۶۰	۷/۷
۱۳۷۳	۶۱۳	۹/۴۶
۱۳۷۴	۶۳۷	۳/۹۲
۱۳۷۵	۶۷۶	۶/۱۲
۱۳۷۶	۷۱۲	۵/۳
متوسط رشد	-	۹/۶۲

مآخذ: معاونت امور دام

دگرگون کرده است. به طوری که بیشترین قیمت گوشت مرغ در ماههای شهریور و مهر مشاهده می‌شود.

مقدار خود در زمستان می‌رسد. این نوسان تولید؛ قیمت این فراورده را نیز طی ماههای مختلف

جدول شماره (۲): ارزش افزوده بخش طیور

ارقام به میلیارد ریال

جایگاه زیربخش طیور در اقتصاد ملی کشور

تولید ناخالص داخلی در دوره ۱۲ ساله ۱۳۷۰-۱۳۵۸ از نرخ رشد متوسط ۱/۱ درصد برخوردار بوده است. در حالی که رشد متوسط سالانه بخش کشاورزی، ۳/۶ درصد برآورد شده است. علت موفقیت نسبی این بخش در مقایسه با سایر بخشها، وابستگی کمتر آن به واردات و نوسانهای درآمد ارزی است. در جدول شماره (۲)، ارزش افزوده زیربخش طیور به قیمتهای ثابت و جاری ذکر شده است.

در سال ۱۳۶۱، ارزش تولیدات زیربخش طیور ۹۶۱ میلیارد ریال بوده است و طی ۱۴ سال به ۲۱۷۹ میلیارد ریال رسیده است که تقریباً ۲/۳۷ برابر شده است. رشد ارزش افزوده بخش طیور (طی سالهایی که این صنعت به وزارت جهاد سازندگی واگذار شده) از میزان قابل توجهی برخوردار بوده است. ارزش تولیدات سال ۱۳۷۰ از ۱۸۰۷ میلیارد ریال به ۲۱۷۹ میلیارد ریال در سال ۷۵ رسید که قیمت ثابت سال ۶۱ بوده، پس به طور متوسط معادل ۳/۴ درصد رشد داشته است.

موضوع	ارزش افزوده زیربخش طیور		ارزش تولیدات زیربخش طیور	
	ثابت	جاری	ثابت	جاری
۱۳۶۱	۷۲۰	۷۲۰	۹۶۱	۹۶۱
۱۳۶۲	۸۵۴	۱۰۱۶	۱۱۳۶	۱۳۵۲
۱۳۶۳	۹۰۴	۱۰۹۲	۱۲۴۳	۱۳۶۵
۱۳۶۴	۹۵۴	۱۱۰۵	۱۳۰۶	۱۵۱۴
۱۳۶۵	۸۹۶	۱۳۳۴	۱۲۶۲	۱۷۵۵
۱۳۶۶	۹۲۱	۱۸۲۷	۱۳۴۱	۲۶۷۴
۱۳۶۷	۱۰۰۰	۲۱۵۹	۱۵۰۵	۳۲۶۹
۱۳۶۸	۱۱۲۶	۲۴۹۲	۱۷۴۲	۳۸۵۸
۱۳۶۹	۱۲۳۵	۲۸۳۷	۱۹۱۱	۴۳۹۲
۱۳۷۰	۱۳۵۴	۴۴۵۳	۱۸۰۷	۶۸۹۵
۱۳۷۱	۱۴۶۷	۶۲۸۵	۱۹۵۸	۸۳۸۷
۱۳۷۲	۱۵۰۲	۷۶۴۵	۲۰۰۵	۱۰۱۹۹
۱۳۷۳	۱۵۷۰	۱۲۰۱۳	۲۱۶۲	۱۵۷۳۵
۱۳۷۴	۱۵۹۲	۱۵۳۰۵	۲۱۷۰	۱۷۷۰۸
۱۳۷۵	۱۶۰۱	۱۶۹۶۰	۲۱۷۹	۱۹۵۸۴

مآخذ: معاونت امور دام

قیمت تمام شده گوشت مرغ

به طور کلی اظهار نظر در باره گرانی و ارزانی گوشت مرغ بدون توجه به قیمت عوامل تولید، کار منطقی و اصولی نمی باشد. زیرا قیمت گوشت مرغ به مثابه هر عمل اقتصادی دیگر متأثر از هزینه های تولید به انضمام اضافه سود مرغداری می باشد. در قیمت تمام شده نیز هر یک از عوامل تولید به اهمیت و حساسیت نقشی بستگی دارد که از نظر کمی و کیفی در تولید واقع خواهد شد.

باید توجه داشت که در سیستم طرح آزاد سازی تولید و عرضه گوشت مرغ، سرمایه در گردش مرغداری به یکباره برای یک کیلو گوشت مرغ از ۱۸۰ ریال به ۱۷۰۰ ریال افزایش یافت. در تولید مرغ بیش از ۲۸ قلم مواد از قبیل دان، مکملها، واکسن، حمل و نقل، برق، آب، سوخت، دارو و ... نقش مستقیم دارد و عواملی از قبیل مالیات، بیمه، هزینه های گمرکی، نوسانهای قیمت گوشت قرمز و شیر به طور غیر مستقیم دخالت دارد. بنابراین در درجه اول قیمت تمام شده گوشت مرغ تابعی از قیمت عوامل تولیدی می باشد و به همین جهت است که سیاستگذاران باید قیمت گوشت مرغ مصرفی را برای مردم تعیین و بر اساس آن، تعرفه و تسهیلات و عوامل توزیع را فراهم نمایند. باید در نظر داشت که تولید تا زمانی دوام دارد که قیمت فروش، هزینه های تولید را جبران نماید.

به هر حال با در نظر گرفتن ضریب تبدیل دان ۲/۲۶ برای یک واحد مرغداری که ظرفیت پرورش ۱۵ هزار قطعه جوجه در هر دوره را دارد، قیمت تمام شده هر کیلو گوشت مرغ در مرداد ماه ۱۳۷۸ به شرح جدول شماره (۳) برآورد شده است. در نمودارهای شماره (۳) تا (۵)، روند نوسان قیمت گوشت مرغ در مراحل مختلف طی ماههای فروردین تا مرداد آورده شده است. کاهش قیمت ابتدای سال می تواند ناشی از کاهش قدرت خرید مردم در ماههای اول سال از طرفی و نیز افزایش عرضه آن از طرف دیگر باشد و سیر صعودی قیمت در ماههای بعد نیز می تواند ناشی از افزایش دمای هوا و یا مشکلات مربوط به پرورش طیور بویژه در استانهای گرمسیر کشور باشد.

حمایتهای تجاری دولت از صنعت طیور

حمایتهای تجاری شامل محدودیتهای

وارداتی، اخذ عوارض و مالیاتهای گمرکی می شود. این اقدامها باعث افزایش قیمت داخلی فرآورده های طیور به نسبت قیمت بین المللی آن می شود. برای سنجش میزان حمایت، قیمت عمده فروشی داخل با قیمت سیف وارداتی آن مقایسه می شود. نرخ حمایتی اسمی گوشت مرغ با در نظر گرفتن ارزشهای متفاوت برای هر دلار در جدول شماره (۴) آورده شده است.

معضلات اقتصادی تولید گوشت مرغ در ایران

به طور کلی، مقایسه میزان تولید و عملکرد نشان می دهد که مشکل عمده کشورهای جهان سرورم از جمله ایران نه در تعداد واحدهای مرغداری، بلکه در بهره وری پایین عوامل تولید و کارایی کم واحدها، عدم توجه کافی به مسائل مدیریتی مراکز تولید، عدم رعایت اصول

جدول شماره (۳): برآورد هزینه های تولید یک کیلو گوشت مرغ

درصد	ریال	هزینه ها
		هزینه ها برای هر کیلو وزن زنده:
۱۶/۴۳	۹۸۱/۲	هزینه خرید جوجه یک روزه
۶۲/۹۲	۳۷۵۸/۲	هزینه خوراک دان
۳/۷	۲۲۰/۸	هزینه دارو، واکسن و سموم
۲/۰۵	۱۲۲/۶	هزینه سوخت، آب و برق
۲/۶۴	۱۵۷/۴	هزینه های پیش بینی نشده
۰/۱۷	۱۰	هزینه تهیه بستر
۴/۳۱	۲۵۷/۳	هزینه استهلاک، نگهداری، تعمیر و تجهیزات
۳/۷۴	۲۲۳/۳	هزینه سود سرمایه ثابت و جاری
۰/۸۲	۴۹/۱	هزینه تلفات در اول دوره
۱/۹۹	۱۱۸/۷	هزینه تلفات در طول دوره
۳/۱۱	۱۸۶	هزینه پرسنلی
۱/۵	۸۹/۳	درآمد فروش کود (کسر می شود)
		هزینه های کشتارگاه:
۰/۳	۲۹/۸	هزینه های حمل تا کشتارگاه
۱	۸۹/۴	هزینه کشتار برای یک کیلو
۲	۱۸۱/۲	هزینه افت وزن تا کشتارگاه
۲۵	۲۳/۸	هزینه افت لاشه در کشتارگاه
۰/۶	۵۹/۶	هزینه بسته بندی و انجماد
۷۱/۱	۶۵۷۰	قیمت هر کیلو مرغ زنده
	۵۹۷۲/۷	قیمت تمام شده مرغ زنده بدون سود
	۵۹۷/۳	هزینه سود مرغداری با ۱۰ درصد
	۶۵۷۰	قیمت تمام شده یک کیلو مرغ زنده
	۹۲۳۸	قیمت گوشت مرغ درب کشتارگاه

اقتصادی تولید، عدم شناخت عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد و کم توجهی به یافته‌های جدید پژوهش‌های علمی است. بنابراین در مطالعات مربوطه باید در مرحله نخست به شناسایی وضع موجود و نیز عوامل مهم و مؤثر بر تولید پرداخت و آنگاه با در نظر گرفتن امکانات و محدودیتها در جهت استفاده مطلوبتر از عوامل قابل دسترسی وارد عمل شد.

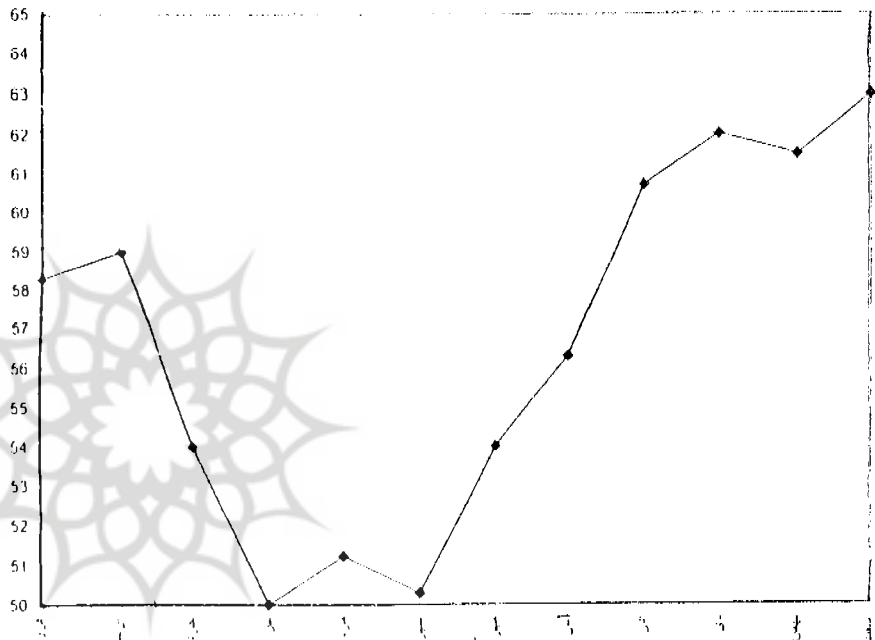
نارساییها و معضلات موجود در زیربخش بطور از ابعاد مختلف از جمله چگونگی تأمین نهاده‌ها، کیفیت نظام بازاری رسانی، عدم وجود یا فعال نبودن تعاونیها و مسائل مدیریتی واحدهای تولیدی قابل بررسی است، ولیکن چرخه مسائل و مشکلاتی که موجب کاهش بهره‌وری عوامل می‌شوند، مطابق نمودار شماره (۶) می‌باشد. به کارگیری غیراصولی عوامل و عملکرد

پایین موجب کاهش بهره‌وری عوامل تولید می‌شود و هزینه‌های تولید بالا می‌رود. در حالی که درآمدهای مربوطه کاهش می‌یابد.

به طوری که گفته می‌شود از جنبه تولید گوشت مرغ، تمامی هدفهای کمی برنامه‌های اول و دوم توسعه تحقق یافته است و طبق گزارش وزارت جهاد سازندگی در سال ۱۳۷۰، ۱۳۷۴ و ۱۳۷۶ کشور از بابت تولید این فراورده ۱۰۰ درصد خودکفا بوده است.

مشکل عمده کشورهای جهان سوم از جمله ایران نه در تعداد واحدهای مرغداری، بلکه در بهره‌وری پایین عوامل تولید و کارایی کم واحدها، عدم توجه کافی به مسائل مدیریتی مراکز تولید، عدم رعایت اصول اقتصادی تولید، عدم شناخت عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد و کم توجهی به یافته‌های جدید پژوهش‌های علمی است.

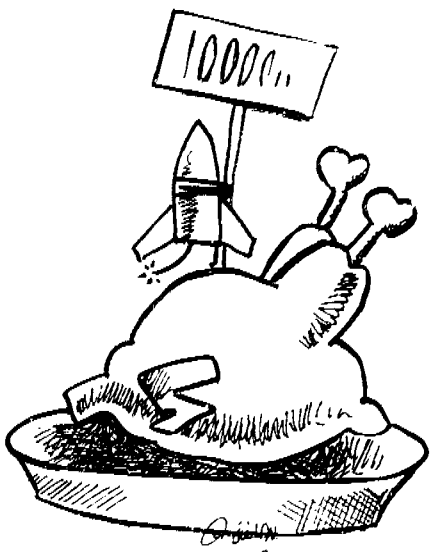
نمودار شماره (۱): تولید گوشت مرغ در سال ۱۳۷۶

جدول شماره (۴): محاسبه نرخ حمایت اسمی از گوشت مرغ به قیمت سال ۱۳۷۶

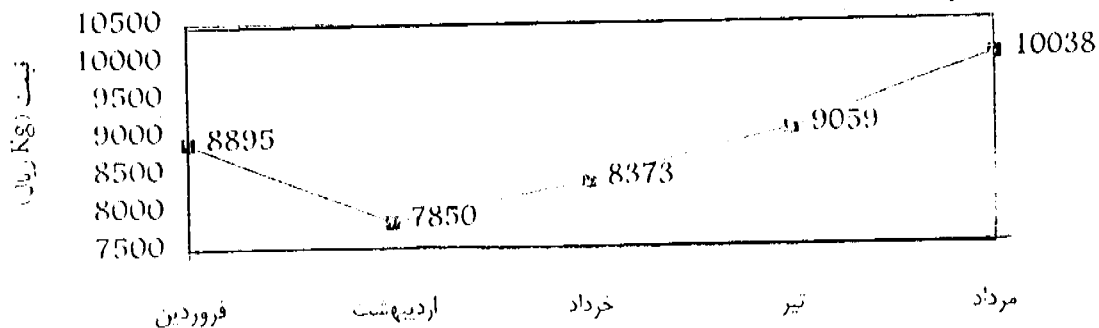
نرخ حمایت	شرح
۵۶۸۸	قیمت عمده فروشی داخل (ریال/کیلوگرم)
۱/۶	قیمت سیف وارداتی (دلار/کیلوگرم)
۲۸۰۰	قیمت سیف وارداتی به ریال (هر دلار ۱۷۵۰ ریال)
۴۸۰۰	قیمت سیف وارداتی به ریال (هر دلار ۳۰۰۰ ریال)
۷۲۰۰	قیمت سیف وارداتی به ریال (هر دلار ۴۵۰۰ ریال)
۱/۰۳	نرخ حمایت اسمی (هر دلار ۱۷۵۰ ریال)
۰/۱۸	نرخ حمایت اسمی (هر دلار ۳۰۰۰ ریال)
-۰/۲۱	نرخ حمایت اسمی (هر دلار ۴۵۰۰ ریال)

ماخذ: معاونت امور دام

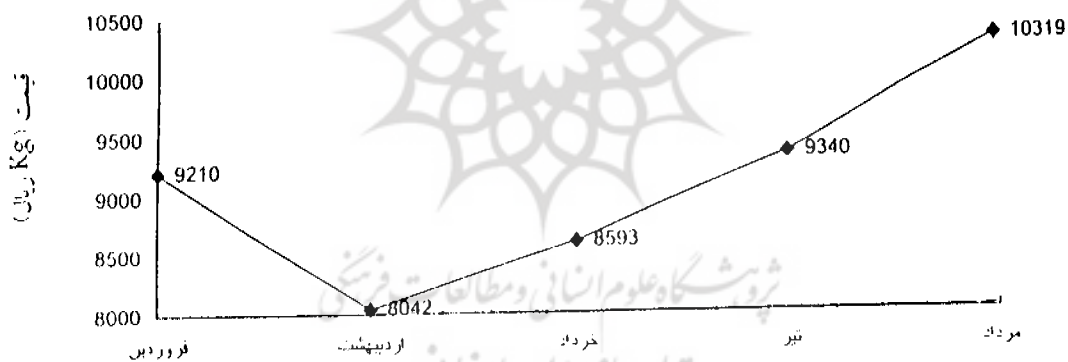
نمودار روند قیمت گوشت مرغ درب کشاورگاه از ماه فروردین تا مرداد ۱۳۷۸

نمودار شماره ۲

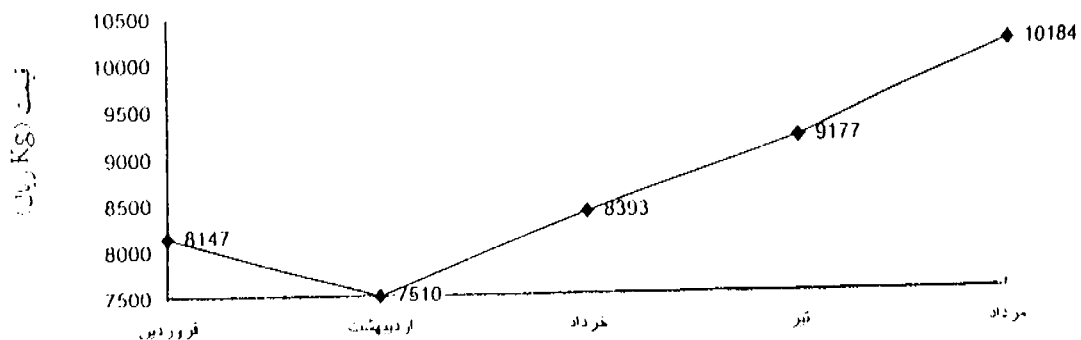
نمودار قیمت گوشت مرغ تازه از ماه فروردین تا مرداد ۱۳۷۸

نمودار شماره ۳

نمودار روند قیمت گوشت مرغ درجه ۱ از ماه فروردین تا مرداد ۱۳۷۸

نمودار شماره ۴

پیشنهادها و راهکارها

با توجه به مجموعه شرایط حاکم بر تولید، فرآوری و بازار گوشت مرغ در کشور، سروسامان بخشیدن به وضعیت این محصول در گرو اتخاذ تدابیر مناسب از سوی تولیدکنندگان با تأکید بر اقتصادی کردن فرایند تولید از یک طرف و نیز وجود سیاستهای حمایتی کارآمد از جانب مسئولان امر می باشد. در این راستا، توجه به توصیه های زیر قطعاً می تواند ثمربخش واقع شود.

- ۱- تعیین سیاستهای کلی در بخش طیور و تعیین سهم این صنعت در تأمین پروتئین مورد نیاز کشور در حال و آینده و تخصیص امکانات و اعتبارات متناسب با این صنعت
- ۲- اصلاح سیستمهای مدیریتی در زمینه های گوناگون (بهداشت، تغذیه، اصلاح نژاد و ...) به منظور کاهش ضایعات و افزایش بازدهی و راندمان واحدهای مرغداری
- ۳- توجه بیشتر به گونه های مختلف طیوری که وابستگی کمتری به مواد خوراکی وارداتی دارند و اولویت دادن به آنها در مباحث توسعه
- ۴- برخورد جدی با مسئله جایگزینی نیروهای متخصص در واحدهای مرغداری و پیش بینی و تأمین ضوابط قانونی مورد نیاز
- ۵- توسعه خدمات حمایتی همانند بیمه و تضمین خرید

- ۶- تأمین تسهیلات بانکی بیشتر برای این بخش جهت تشویق، حمایت و سرمایه گذاری
- ۷- اصلاح ساختار تشکیلاتی و ارتباط موجود در بین بخشهای مختلف اجرایی، پژوهشی و ترویجی
- ۸- تقویت و تغییر سیاستهای اجرایی تعاونیها و اتحادیه ها به عنوان واسط بین بخشهای دولتی و خصوصی
- ۹- تشویق و ترغیب تشکلهای و اتحادیه ها در ورود بیشتر به امور صنفی خود و خروج از فعالیتهای بازرگانی و تجاری

منابع و ماخذ

- ۱- پالوج، مجتبی. "مروری بر عملکرد وزارت جهاد سازندگی طی سالهای برنامه اول توسعه"، ماهنامه جهاد، شماره ۱۸۷-۱۸۶، ۱۳۷۵.
- ۲- تزی، محمود. "صادرات مرغ و تخم مرغ در دنیا"، مجله صنعت مرغداری، شماره ۴۶، ۱۳۷۷.
- ۳- خوش صحبتان. "سیر تحولات صنعت طیور کشور بعد از اجرای طرح آزادسازی تولید و توزیع مرغ و تخم مرغ"، نشریه امور دام و آبزیان، شماره ۸، ۱۳۷۵.
- ۴- دشتی، قادر. "تحلیل بهره وری و تخصیص بهینه عوامل در صنعت طیور ایران"، مجموعه مقالات اولین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ۱۳۷۵.

- ۵- دشتی، قادر. "بهره وری در کشاورزی با تأکید بر زیربخش دام"، ماهنامه جهاد، شماره ۱۸۷-۱۸۶، ۱۳۷۶.
- ۶- زهری، مرادعلی. "اصول پرورش طیور"، دانشگاه تهران، ۱۳۵۲.
- ۷- کلاتری، عیسی. "منابع غذایی و افزایش جمعیت"، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، شماره ۶، ۱۳۷۳.
- ۸- مجاهد، محمدحسین. "صنعت مرغداری مسکوم به نوسازی است"، مجله صنعت مرغداری، شماره ۱۵، ۱۳۷۲.
- ۹- ناصری، بهلول. "تأمین نقدینگی، تضمین عملی خرید محصولات"، مجله دامدار، شماره ۲۳-۲۴، ۱۳۷۲.

پی نوشت:

سازمان مواد غذایی آمریکا U.S.D.A-10

نمودار شماره ۵

